

Egy budai polgármester.

— A város régi történeteiből. —

Irtá Váradí Antal.

II.

Kurucz ember lehetett jó Böisinger Ferencz, a mint egykoru irások nevezik: a magyar provincia patikárussa. Alighogy felkapaszkodott a polgármesteri székbe — a hová a jó Isten tudja hogyan jutott — elkezdett kikötni mindenki vel. Polgárral, katonával, pappal, czivillel, hatósági személyekkel és ártatlan magánemberekkel. Azt csudálom, hogy ért rá annyit és annyiféle veszekedni?

Említettem egy ízben, hogy a budai polgárokhoz bekvártélyozott katonaság volt Buda lakosságának az átka. Ez a részeges, fegyelmezetlen, durva zsoldoshad terrorizálta az egész várost. Nemcsak a házigazdák reszkettek önönmaguk és házuknépéért, — asszonyaikért, leányaikért — hanem reszkettek a vagyonuk, békességük és testi épségük mián is. Nem volt ezek előtt szent semmi sem. Raboltak, gyilkoltak, fosztogattak s a várparancsnokság nem hogy gátat vetett volna nekik és cselekedeteiknek, hanem, azt hiszem, még ösztökelte őket újabb gaztettekre, sőt — nagy a gyanum — hogy a martalékon test vériesen meg is osztottak.

Ezt persze olyan szangvinikus ember, mint Böisinger — vagy Pösinger — polgármester nem tűrhette. Maga is rabiátus iráter lévén, — belekötött mindenkibe. Volt is szép világ és békés élet Budán vagy tiz esztendeig. Ha nem tovább. De tartsunk rendet.

A kamarális direkció felszólítja junius

30-ikán, 1688-ban a tanácsot: nézzen valami alkalmas telek vagy ház után, a mely városháza legyen s a melyben a tanácsülések tartassanak és a hivatalok elhelyezhetők legyenek. »Es wird Bürgermeister und Rat ein bequembem Stöll fier ein Rathaus aussuchen — und sodann auf solche die Hausgewöhren vor der Inspection aus ordentlich zu begehren haben.«

Tehát nézzen a tanács alkalmas épület után, aztán folyamodja meg a házépítési vagy alakítási engedelmet. Az 1699-iki többször említett »Zaiger« a kiszemelt két háztelket így írja le:

»Nro. 78. Ain egghaus in der Herrngasse, bey denen Fleischbanken, hat im gesicht 12, im Rucken 9 klafter 4 schuch. Es hat auch an dem rechten hinter dem Nro 79 ein Platzel in der länge 5 und in der breite 4 klfr. 3 schuch, begreifend hat's noch guet's gemeuer, gwölber und keller.«

»Ist ein Teil von Rathaus.

Nro. 99. Ain egghaus, hat im gesicht 11 klafter 1 schuch, im rucken 10 klfter 1 schuch und an beide seiten 20 klfr gleich lang, hat noch guets gemeuer, gwölber und keller, ist ein Teil von rathaus.«

E házakat ingyen és öt évi adómentességgel vehette a város birtokába.

Az egyik telek homlokzata (»im Gesicht«) a mai Tárnok-utcára, a másik az Uri-utcára nyílt.

A 78. számú ház mellett egy torony is említetik, e mellett egy épület, bolthajtásokkal, alatta pedig pincze. Ezt annakelőtte Jungmayer Kristóf bírta.

Már most — miféle torony lehetett az? — A város ekkori képen több torony emelke-

dik felfelé, így a királyi várból egy, a második a Szent Zsigmond templomának, a harmadik evangelista Szent János, a negyedik Szent György, az ötödik Szent Mihály, a hatodik a Nagyboldogasszony, a hetedik Szent Pál, a nyolcadik Szent Miklós, a kilencedik a Mária Magdolna-egyház templomának a tornya.

Állítják, hogy a városháza melletti torony a Szent Mihály-egyháznak a tornya volt legyen. Az-e valóban? Kérdés. Schams, a régi Pest-Buda leírója szerint bizonyos, hogy a városháza közelében Szent Mihály arkangyal segélyül hívása mellett épült templom állott. E mellett egy kolostor volt. Ez vagy a ciszterciatké, vagy a premontrieké lehetett. Schams szerint inkább a premontrieké. A ciszterciaták nem bírtak ott a környéken semmit, a premontriek pedig a Margitszigeten kolostorral és templommal bírtak, — s már IV. Béla 1247-ben a budai várfoki szerzeteseknek ad egy malmot, »ad villam Pusodnyk« azzal a kötelezettséggel, hogy ennek a malomnak a jövedelméből állítsák helyre a premontriek kolostorát. A tatárpusztítás után visszatérő premontriek nem lakhattak a szigeti kolostorban, hanem a IV. Béla által alapított pestujhegyi várban. Itt felépítették templomukat és kolostorukat. A városház földszintje tehát valószínűleg a premontriek régi kolostorának a fala, ők azok, a kiket egy 1247-iki okirat »budai várfoki szerzeteseknek« nevez.

Nem is valószínű, mondja Schmall, hogy más szerzetet köteleztek arra, hogy a premontriek klostromát a malom jövedelméből állítsák helyre, de maga IV. Béla is, megerősítvén 1249-ben az 1247-iki adományozást —

»ugyanazon egyháznak — ugymond — (nagyon valószínű, hogy a premontreieknek) adtuk a pazanduki pusztán a kántorlaki patakon levő malmot . . .«

Nagyon valószínű, hogy a Jungmayer-féle ház a premontreiek régi háza, mert ez a háztömb évek során át nem cserél gazdát. Ez a holtkéz birtoklására mutat, mert a XIII. századtól a XVI.-ikig — mialatt a többi háznak két-három tulajdonosát ismerjük — csak egy gazdája van. A polgárok házai inkább a vár északi részén voltak, — a déli részt a főpapok és főurak vették birtokukba. Így a városháza déli oldalán levő ház Rupp szerint 1423-ban Ozorai Pipó, — később Pilismegye tulajdona — a 97-ik számú ház a Cillei Herrmann grófé, — a ki ezt a házat a szentlőrinczi Pálások egy házáért cserélte. A 98-ik számú ház 1423-ban András, váradi püspöknek a tulajdona, — csak a 78—79. és 99. számú tömb alkot egy testet és nem cserél birtokost.

A tanács ugyan birtokába vette az említett két házat 1688-ban, de az akkori nagy szegénység miatt fölépíttetni nem bírta.

Az építést 1702-ben kezdték meg, Ceresola Venerio felügyelete alatt, s 1702 július 10-ikén kötnék alkut Gartner Joákim ácsmesterrel, a fődélszék felállítására; 180 forintért és 10 akó borért vállalkozik a derék ác s a fődélszékét megcsinálni. A kőmives-munkát Höbling János kőmives 550 forintért és ugyancsak 10 akó borért vállalja el. A kaput negyven forintért Vogl Konrád asztalosmester csinálja.

A városháza eleinte földszintes, de később minden valószínűség szerint emeletet raknak rá, mert Barbier Ferencz szobrászt 1707 július 29-ikén tanácsi határozattal megbízzák,

hogy polgárdíjának hátráléka fejében erkélyt csináljon a városházára. Földszintes házra nem kell erkély.

Az első tanácsulást az újított házban 1710 junius hatodikán tartották.

Volt tehát már városháza, — csak a tanács nem akart konzolidálódni. A polgármester össze volt veszve a fél magisztrátussal. Ugyanis rettentően összekülönbözött a katonasággal, a kik aztán a polgárokon és a tanácsurakon állottak boszút. Ezek megint a polgármesterre haragudtak. Bántották is, a hogy lehetett. Pösinger meg visszatorlással élt, — így egyik tanácsnokát az utcán botozta meg, a másikat meghívta vacsorára, de mikor az bedugta az orrát a kapun, kétszer rettentően pofonvágtá. Nincs megírva, hogy aztán ott vacsorált-e az érdemes tanácsur? De hogy a pofonok elhangzottak: arról több okmány tanuskodik.

Egyszer a kocsisát egy hadnagy megveri. Ezért feljelenti a verekedő tisztet, a ki viszont párbajra hívja a polgármestert. A polgármester nem áll ki. Erre a hadnagy beront Pösinger házába, a ki szerencsére elmenekült valahová, különben gulyáshussá aprítaná a nekidühödött hadfi.

Ugyancsak fel van jegyezve a polgármesterről, hogy egy Dresner nevű kapitány 1696-ban Péter és Pál napján — hogy valami sértésért elégtételt vegyen a polgármesteren és családján — husz fegyveres katonával beront a házába. Este van s a háznép halálra rémül. A polgármesterné éppen betegen fekszik s a lármára az ágyban többször elájul. Még sem irtalmaznak nekik, hanem Pösingert kutatják földön és padláson. Pösinger azonban, a régi budai házak amaz jó tulajdonságával élven, mely szerint sokféle kijárának van,

elmenekül a bástya felé. A kapitány azonban nem hiszi el s azt gondolván, hogy a házban rejtezik: felveri a pinczét, felkutatja az udvart. És mivelhogy sötét van: a patikárussegédeket kit gyertyával, kit lámpával, kit méccessel kihajszol az udvarra, világítani. Ezek egyikének a gyertyája elalszik. Erre rárontanak, — gazember! te fujtad el, hogy ne lássunk! kiáltással ütik-verik és elhurcozják a főváltára, az áristomba, a honnét csak egy tallér lefizetése ellenében szabadulhat ki. Az pedig kellemetlen hely, mert tele van »povalácsok«-kal. Így nevezték a régi Budában a csirkefogókat. Sőt Desinger azzal fenyegetődik, hogy ha megkaparítja Pösingert, őt is becsukatja a povalácsok közé.

Mind e dolgokat megjelentik Bécsbe is, de nem sok eredménnyel. Tudják ugyan, ott, hogy Pösinger milyen ember, — de valami hatalmas pártfogója lehet odafönn — hiszen maga Karaffa »örökös konzul«-nak csufolja a polgármestert és ki nem állhatja, — Wolf ezredes, a parancsnok pedig azt írja, hogy: »Bárcsak a szent Lélek megvilágosítaná a kamarát, hogy megtudná az igazat!«

A magisztrátus és a katonaság közötti idillek azonban folytatódnak. Kreml Tóbiás tanácstagnak a fejét egy katona az utcán beverte. Ezért aztán az egész tanács felzudul és külön futárt küldenek Bécsbe a panaszszal, s azt 1696 július másodikán elküldik.

Éppen Bécsben tartózkodik a várkommandáns, Frankenberg. Ezt becitzálják és a lelkére kötik, hogy indítson szigorú vizsgálatot. A vizsgálatnak azonban máig sem volna eredménye, ha közben el nem készülnék a várerődítések és a kaszárnya, a mikor is az egész helyőrséget bekommandírozzák a kaszárnyába.

Ott aztán zapfistráng után tilos lévén katonának kint maradni, — a rend kezd nagynehezen helyrejönni.

Pösinger később holmi elszámolások miatt is bajba kerül, a katonasággal sem békül ki soha. Nem is hiszem, hogy a helyőrség koszorút tett volna a sirjára. Mi azonban bánatosan látjuk, hogy a régi világban is volt civilek és katonák közötti veszekedés és éppen a csöndes Budavárában, mely ma olyan kihalt és néma. Ha Pösinger, a »magyar provincia patikárussa« felkelne sirjából, nem ismerne rá. Ma mély csönd van Budán és polgári hallgatás. A polgármesterek nem verekednek, a katonák igen, — de messze, nagyon messze innen.

Legyen annak is mielőbb vége!...

Pösinger a várbeli városi gyógyszerár tulajdonosa is volt, a patika azóta, tehát közel harmadfélszáz esztendeje áll fönn. De volt egy patikája lent a Vizivárosban is a »Fekete medvéhez«. A medve mindig fekete maradt, de Pösinger lassan megfehéredett. Vénülni megvénült, de az esze — mint mondani szokás — vénségére sem jött meg. Háromszor volt polgármester, először 1695-től 98-ig, másodszer 1701-ben, aztán — nagy erőszakosságok árán — 1703-tól 1705-ig. Azzal aztán be is fejezte.

A már nevezett Krempel tanácsnokon kívül — a kinek a fejét az utcán verték be — még egy ízben a polgármester is megbotozta, — összeverekedett Launack tanácsnokkal is, a ki viszont a vacsorára hívás hőse vala és poflevekkel traktáltatott vacsora helyett. Mind a ketten feladták a polgármestert a kamarális direkciónak, a mely el is ítélte a goromba frátert, elrendelvén, hogy fizessen az építendő Szentháromság-szoborra *harmincz* tallért. Végre aztán tanácsbeli ellenségei, — mert a polgárság

körében a szoldateszkával való szembeszállása nagy népszerűséget szerzett neki — tehát *saját kollégái* dolgoztak ellene, — a már említett Krempel, a megvacsoráztatott Launack, aztán Unger tanácsos, Sauttermeister, a polgármester-jelölt és Adolf nevű kollégái. Ezek végre kibuktatták a polgármesteri székből. De nem adta oda a város pecsétjét, arra támaszkodván, hogy ötlet annak idején a kamerális direkció nevezte ki polgármesterré, — ő holmi pugrisok választására nem reagál. Végre is brachiummal kellett elvenni tőle Budavár sigillumát.

Akkor felment Bécsbe panaszra. A helyébe választott Sauttermeister pedig rövid ideig örvendhetett a méltóságának, mert nem-sokára megjött a választás megsemmisítése.

A bécsi hatalom azonban a polgármesteri funkció ellenőrzését a tanácsra ruházta. Pösinger most tehát meg akarta törni a tanácsot. Lázadásra ingerelte a lakosságot a tanács ellen. Ezzel aztán betelt a mértéke. Lázadás szítása miatt bebörtönözték. Vagyona is eluszott, — várbeli házat patikáját és szőleit 1699-ben Werner patikáros vette meg tizezer forinton. Ezzel a pénzzel rendezte tartozásait, melyek nyomasztók kezdettek lenni. Egész nagy vagyonából csak a vizivárosi háza maradt meg, a mely később Bösinger ezredesné tulajdoná lett. Kelenföldi szép majorját elzálogosította Óbuda földesurának, Zichy Miklós grófnak. A város aztán a gróf özvegyétől váltotta vissza a Bösinger-major 1738-ban.

Igy szegényült el a magyar provincia patikárussa, — nyugodjék amyi veszekedés és verekedés után valahára — békével!